

יום ראשון של ראש השנה בראשית כא א-לד:

א וְהָ: קרא וְדָנִי

ג הַנּוֹלֵד-לָו: געיה בנ"ן. אֲשֶׁר-יִלְדָה-לָו: העמדה קלה ביו"ד, הלמ"ד בשווא נע ודגש חזק בלמ"ד השנייה מדין דחיק

ד בֶּן-שְׁמֹנֶת יָמִים: שתי התיבות הראשונות מוקפות, אין לקרוא בטעות בֶּן שְׁמֹנֶת-יָמִים

ה בְּהוֹלֵד: במלעיל

ו עָשָׂה לִי: טעם נסוג אחר לעי"ן. יִצְחָק-לִי: געיה ביו"ד הראשונה והצד"י בשווא נע

יא עַל אוֹדֶת בְּנֹו: טעם טפחא בתיבת עַל

יד וַיִּקַּח-לָחֶם: געיה ביו"ד. וְחֶמֶת: במלעיל

טו מִן-הַחֶמֶת: החי"ת בצירי

טז כְּמִטְחֵי קֹשֶׁת: אין טעם נסוג אחר

יח אֶל-תִּירְאִי: הטעמה משנית בתי"ו והרי"ש בשווא נע

כא וַתִּקַּח-לָו: געיה בתי"ו

כג הַשְּׁבָעָה לִי: טעם נסוג אחר לשי"ן ודגש חזק בלמ"ד, אתי מרחיק. גִּרְתָּה בָּה: דגש חזק בבי"ת מדין אתי מרחיק

כז לֹא־בִימָלֶךְ: הלמ"ד בפתח

כח לְבִדְהָן: הדל"ת בשווא נע

ל כְּבִשֶׁת: ללא ה"א הידיעה. תְּהִיָּה-לִי: געיה בתי"ו

לג וַיֵּטַע אֲשֵׁל: אין טעם נסוג אחר, אֲשֵׁל האל"ף בסגול

מפטיר יום א' ויום ב' במדבר כט א-ו:

כט ב וַעֲשִׂיתֶם: במלרע¹

בְּנֵי-שָׁנָה שְׁבָעָה: יש להאיץ מעט את קריאת תיבת שְׁבָעָה להסמיכה לתיבה שלפניה שלא יישמע 'כבשים בני-שנה, שבעה תמימים'

הפסרת יום א של ר"ה שמואל א א א – ב י:

א ג וּפְנִיחֹס: הטעמה משנית בפ"א והנו"ן בשווא נע

א ו וְכַעֲסָתָה: במלעיל והה"א לא במפיק. הִרְעַמָּה: דגש חזק ברי"ש והשווא תחתיה נע²

א ח לָמָּה ... וְלָמָּה וְלָמָּה: במלעיל והמ"ם בסגול

א ט אֲכַלָּה: האל"ף בקמץ קטן. הה"א אינה במפיק

¹ יש לשים לב לטעות שבמחזורים של רינת ישראל שם הוטעם במלעיל
² ישנם 16 מקרים בסה"כ בכל המקרא כולו בהם יש דגש באות רי"ש

א י מַרְתִּי נִפְשׁ: טעם נסוג אחור למ"ם

א יא בְּעֵנֶי: הבי"ת בקמץ רחב³ והעי"ן בחטף קמץ

א יג שְׁפַתֶּיהָ נָעוֹת: הנר"ן דגושה במדויקים

א יד תִּשְׁתַּכְּרִין: מלרע

א טז וְכַעֲסִי: העי"ן בשווא נח

א יז שְׁלֹתֶךָ: ללא אל"ף בין השי"ן ללמ"ד

א יח וְתֹאכֹל: במלרע. לא-היו-לה: געיה בה"א הראשונה

א כב וַיֵּשֶׁב שָׁם: טעם נסוג אחור ליו"ד

א כג עַד-גְּמֻלָּה: הגימ"ל בקמץ קטן

א כד וְהִנֵּנִי נֶעֱרָה: בתיבה הראשונה הנר"ן פתוחה, בשנייה הנר"ן קמוצה

ב א רָמָה: במלעיל. רָחַב פִּל: טעם נסוג אחור לרי"ש

ב כה': האל"ף של שם ה' נחה ואינה נקראת, נקרא כְּדָנִי

ב ד אֲזָרוּ חֵיל: טעם נסוג אחור לאל"ף והזי"ן אחריה בשווא נע

ב ה נִשְׁכָּרוּ: שי"ן שמאלית

ב ח מִצְקֵי אֶרֶץ: טעם נסוג אחור לצד"י

ב י יַחֲתוּ: במלעיל

יום שני של ר"ה בראשית כב א-כד:

א וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי אַבְרָהָם: הקורא וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי אַבְרָהָם, משבש את משמעות הכתוב

ב הַמְרִיָּה: הרי"ש בחירק חסר ואחריה יו"ד דגושה ובקמץ. וְהִעֲלֶהוּ: העמדה קלה בה"א למנוע

הבלעת העי"ן החטופה. אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהֵי: טעם טפחא בתיבת אֲשֶׁר

ג אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-אָמַר-לֹו הָאֱלֹהִים: טעם טפחא בתיבת אֶל-הַמָּקוֹם, העמדה קלה באל"ף

של אָמַר-לֹו בגלל הגעיה שם וכן הדבר בהמשך פס' ט

ח אֱלֹהִים: בגרשים

יב כִּי-יָרָא: היו"ד השנייה בשווא. אֲתָה הטעם באל"ף מלעיל והיא מנוקדת פתח. חֲשַׁכְתָּ: שי"ן שמאלית

כב יג וְהִנֵּה-אֵיל אֲחֵר: יש להקפיד על הפרדת התיבות, כפי שמורים הטעמים, למנוע שיבוש משמעות הכתוב

יז אַבְרָכָךְ: כ"ף ראשונה בשווא נח למרות הקושי

יח וְהִתְבָּרְכוּ: הרי"ש בשווא נע ולא בחטף

כב כִּשָּׁד: שי"ן שמאלית

³ לשיטתנו אין זה משנה אם הבי"ת מיודעת או לא, היא בקמץ רחב

הפטרת יום שני של ר"ה ירמיהו לא א-יט:

א מָצָא חֵן: הטעם בצד"י אינו נסוג. שְׂרִידֵי חֶרֶב: טעם נסוג אחור לר"ש הראשונה

ב מִשְׁכְּתֵיךְ חֹסֶד: למבטאים ח"ת ככ"ף רפויה להיזהר מהבלעת אות

ג תַּעֲדִי: העי"ן בשווא נח

ד תִּטְעִי: הטי"ת בשווא נע⁴

ו רָנּוּ: במלרע והר"ש בקמץ קטן. הִלְלֹ: למ"ד ראשונה בשווא נע

ח אֶל-נַחְלֵי מַיִם: טעם נסוג אחור לנ"ן. בְּכָרִי הוּא: טעם נסוג אחור לכ"ף

ט מְזַרְה: הר"ש בצירי

יב מִיגֻזָּם: מ"ם ראשונה בחירק מלא, אין לבטא תנועת שווא תחת היר"ד

יג וְרִיתִי: הטעם בת"ו מלרע

יד בְּרָמָה: הב"ת בשווא, לא בקמץ

טו וְשָׁבוּ: במלעיל

יז הַבֵּן: ה"א השאלה חטופה והב"ת אחריה רפה. הָמוּ: במלרע

יז לְמִשְׁל-בָּם: השי"ן בקמץ קטן

כ אֶל-אֶרֶץ צִיָּה: יש להקפיד על הפרדת התיבות שלא להבליע את הצד"י שבסוף תיבת 'אֶרֶץ' עם

זו שאחריה בתיבת 'צִיָּה'. בְּאֶשׁוֹ: האל"ף בשווא נח ולכן הב"ת בקמץ קטן. וְתַעֲלֵ: הוא"ו בשווא

כא אֶל-תִּירָאִי: געיה בת"ו והר"ש בשווא נע, בדומה לו בפס' הבא אֶל-תִּירָאוּ והקורא בשווא נח

יחשוש לשינוי משמעות. גִּילִי וְשִׂמְחִי: שתיהן במלעיל

כב שְׂדֵי: שי"ן שמאלית

כג וַיִּזְרֹד: במלעיל

כד הִילַק וְהַחֲסִיל וְהַגִּזָּם: טעם טפחא בתיבת הִילַק

וַיִּקְרָא אֵלָיו מִלֶּאדָּה ה' מִן-הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אֲבָרְהָם וְאֲבָרְהָם וַיֹּאמֶר הַגִּנִּי: וַיֹּאמֶר
אֶל-תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל-הַנֶּעֱר וְאֶל-תַּעֲשֵׂ לֹא מְאוּמָה כִּי עֲתָה יָדְעִתִּי כִּי-יִרְא אֱלֹהִים
אֶתָּה וְלֹא חֲשַׁכְתָּ אֶת-בְּנִיךָ אֶת-יְחִידֶךָ מִמֶּנִּי: וַיֵּשֶׁא אֲבָרְהָם אֶת-עֵינָיו וַיִּרְא וְהִנֵּה-אֵיל
אֲחֵר נֹאֲחֵז בִּסְבָךְ בְּקֶרְנָיו וַיִּלָּךְ אֲבָרְהָם וַיִּקַּח אֶת-הָאֵיל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֵלָה תַּחַת בְּנֹו:
וַיִּקְרָא אֲבָרְהָם שֵׁם-הַמָּקוֹם הַהוּא ה' וַיִּרְאֵה אֲשֶׁר יֹאמֶר הַיּוֹם בְּתֹר ה' יִרְאֵה:
וַיִּקְרָא מִלֶּאדָּה ה' אֶל-אֲבָרְהָם שְׁנֵית מִן-הַשָּׁמַיִם: וַיֹּאמֶר כִּי נִשְׁבַּעְתִּי נֹאֲם-ה' כִּי יַעַן
אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא חֲשַׁכְתָּ אֶת-בְּנִיךָ אֶת-יְחִידֶךָ: כִּי-בִרְךָ אֲבָרְכֶךָ
וְהִרְבֵּה אֲרֻבָּה אֶת-זֶרְעֶךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכִחֹל אֲשֶׁר עַל-שָׁפַת הַיָּם וַיִּבֶשׂ זֶרְעֶךָ
אֶת שְׁעַר אֵיבָיו: וְהִתְבָּרְכוּ בְּזֶרְעֶךָ כָּל גּוֹי הָאָרֶץ עָקֵב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקִלִּי:

⁴ הקורא בשווא נח יחשוש לשינוי משמעות חמור (טעות במקום נטיעה)

מאמר זכרון תרועה **בענין מלכויות זכרונות ושופרות**

סדר ברכות

ראש השנה לב.

מתני'. סדר ברכות אומר אבות וגבורות וקדושת ה' וכולל מלכויות עמהן זכרונות ותוקע שופרות ותוקע וכו' דברי ריב"נ אמר לו ר"ע אם אינו תוקע למלכויות למה הוא מזכיר אלא אומר אבות וגבורות וקדושת ה' וכולל מלכויות עם קדושת היום ותוקע זכרונות ותוקע שופרות ותוקע וכו'.

עכ"ל המשנה. ובגמ' מבואר שהלכה כר"ע שתוקעין למלכויות, אכן בירושלמי כאן איתא דבגליל נהגו כר"ע וביהודה כריב"נ ובהמשך נדון אי"ה גם בסוגיה זו.

המקור לסדר הברכות

ובגמ'. ת"ר מניין שאומרים אבות וכו' ומניין שאומרים מלכויות זכרונות ושופרות ר"א אומר דכתיב (ויקרא, אמור) שבתון זכרון תרועה מקרא קדש שבתון זה קדושת היום זכרון אלו זכרונות תרועה אלו שופרות וכו' אמר לו ר' עקיבא וכו' אלא וכו' מקרא קדש זה קדושת היום. ומניין שאומרים מלכויות וכו'.

והנה, בין לר"א ובין לר"ע, דין הזכרת זכרונות ושופרות נלמד מתיבות זכרון תרועה, וכן פ"י רש"י על הפס' זכרון תרועה: זכרון פסוקי זכרונות ופסוקי שופרות לזכור לכם עקידת יצחק שקרב תחתיו איל. וכן בפרשת בהעלותך, על הפסוק וביום שמחתכם כתב רש"י: מכאן למדנו מלכויות עם זכרונות ושופרות וכו' אני ה' אלקיכם זו מלכויות. אלא שנחלקו רבותינו הראשונים אי חיוב הזכרת מלכויות זכרונות ושופרות הוא מדאורייתא ונלמד מאלו הפסוקים, או שהוא מדרבנן, ופסוקים אלו הם רק אסמכתא, וכן משמע לקמן לו: "הולכין למקום שתוקעין ואין הולכין למקום שמברכים. פשיטא הא דאורייתא והא דרבנן". מוכח שהברכות הם דרבנן.

תקיעת שופר בשבת **הטעם לפי הבבלי**

כט. במשנה. יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה וכו'. **גמ'.** מנה"מ א"ר לוי בר לחמא כתוב אחד אומר שבתון זכרון תרועה (רש"י: לא תרועה ממש אלא מקראות של תרועה יאמרו) וכתוב אחד אומר (במדבר, פנחס) יום תרועה יהיה לכם. לא קשיא כאן ביו"ט שחל להיות בשבת כאן ביו"ט שחל להיות בחול. אמר רבא אי מדאורייתא היא במקדש היכי תקעין ועוד מלאכה היא וכו' אלא אמר רבא מדאורייתא מישרא שרי ורבנן הוא דגזור ביה כדרבה דאמר רבה הכל חייבים בתקיעת שופר ואין הכל בקיאין בתקיעת שופר גזירה שמא יטלנו בידו וילך אצל הבקי ללמוד ויעבירונו ד' אמות ברה"ר.

הטעם לפי הירושלמי

הירושלמי חולק בזה אתלמודא דידן ואף למסקנא ס"ל כהו"א דתלמודא דידן, וז"ל הירושלמי: ר' אבא בר פפא א"ר יוחנן ורשב"ל הוון יתיבון מקשיי אמרין תנינא יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה אין דבר תורה הוא אף בגבולין ידחה אין לית הוא דבר תורה אף במקדש לא ידחה. עבר כהנא אמרין הא גברא רבה דנשאל ליה. אתון שאלון ליה אמר לון כתוב אחד אומר יום תרועה וכתוב אחד אומר (במדבר, פנחס) זכרון תרועה. הא כיצד בשעה שהוא חל בחול יום תרועה בשעה שהוא חל בשבת זכרון תרועה מזכירין אבל לא תוקעין. ר' זעירה מפקד לחבריה עולון ושמעין קליה דר' לוי דרש וכו' ועל ואמר קומיהון כתוב אחד אומר וכו'. מעתה אף במקדש לא ידחה וכו' תני רשב"י ועשיתם במקום שהקרבנות קריבין. עכ"ל הירושלמי, ונראה דלפי דבריו כשחל ר"ה בשבת, מ"ע מן התורה להזכיר שופרות, וא"כ לכה"פ בר"ה שחל בשבת, ברכות דאורייתא, ויבואר בעז"ה לקמן.

והנה, בתחילת הסוגיה הקשתה הגמ' על הסתירה בין הפסוקים כתוב אחד אומר וכו', ואכן להירושלמי שנשאר גם למסקנה בת"י זה, א"כ מתורצת הקושיה, אך לבבלי שדוחה ת"י זה, וסובר שהטעם הוא דרבנן, א"כ הקושיא במקומה עומדת.

עוד קשה, דכתב **השבלי הלקט** (סי' רפ"ו): יש מן החכמים וכו' כשיבא ר"ה בשבת אומרים וכו' זכרון תרועה וכו', והטעם שלהם דבשבת שאין תוקעים אומרים זכרון תרועה. אבל כשיבא בחול אומרים יום תרועה שהרי תוקעים ומפורש בפסיקתא דר"ה כתוב אחד אומר וכו' ובגמ' דידן נמי איתא וכן מצאתי במסכת סופרים אם חל ר"ה להיות בשבת א"א יום תרועה אלא זכרון תרועה לפי שאין תקיעת שופר דוחה שבת בגבולין משום גזירה. עכ"ל. ומה שכתב "ובגמ' דידן נמי איתא", תמוה מאד דהרי נדחית סברא זו. ועוד קשה, מה שהביא ממסכת סופרים דשם כתוב להדיא הטעם משום גזירה.

קושיה נוספת שהוקשתה לי: בפיוט שמו מפארים⁵ יסד הפייטן: חַפֵּם חניטיו לתקוע בזה חדש / יום זה אם יקרה בשבת קדש / זכרון תרועה מקרא קדש. ע"כ. ואפשר שהביא פס' זה רק לאסמכתא בעלמא, כדרכם של הפייטנים בהרבה מקומות, אך מ"מ קצת קשה דנראה מלשונו שכך הוא ציווי התורה וכפי שכותב בהמשך: טָבְעוּ אִם בַּחֹל יִבְּאֶכֶם / צִוּוּ לַתְּקוּעָה בְּכֹל גְּבוּלְכֶם / יום תרועה יהיה לכם. והוא כהו"א דהבבלי וכמסקנא דהירושלמי.⁶

ברכות ותקיעות מי קודם בבלי

מחלוקת נוספת בין תרי תלמודי, וכפי שיתבאר לקמן גם היא תלויה במחלוקת הראשונה שהבאנו:

הגמ' בדף לד: מביאה ברייתא: ויחיד שלא תקע חבירו תוקע לו ויחיד שלא בירך אין חבירו מברך עליו ומצוה בתוקעין יותר מן המברכים. כיצד, שתי עירות באחת תוקעין ובאחת מברכין הולכין למקום שתוקעין ואין הולכין למקום שמברכין. פשיטא הא דאורייתא והא דרבנן לא צריכא דאע"ג דהא ודאי והא ספק.

ירושלמי

הירושלמי הביא מחלוקת בזה, וז"ל הירושלמי: במקום אחד תוקעין ובמקום אחד מברכין אית תניי הולך לו אצל התוקע אית תניי תני אצל המברך. מאן דאמר הולך לו אצל התוקע בשאין ביום כדי לתקוע מאן דאמר הולך לו אצל המברך בשיש ביום כדי לתקוע. נשמענה מן הדא **(קרבן העדה)**: כמו תא שמע דאף באין שהות ביום לחזור ולילך בעיר שתוקעין בה אפ"ה הולך אצל לעיחר שמברכין. דאמר ר' יעקב בר אידי בשם ריב"ל במקום אחד תוקעין ובמקום אחד מברכין הולך לו אצל תוקע ואינו הולך לו אצל מברך.

⁵ שחרית יום ב' דר"ה מני אשכנז ופולין.

⁶ ומחבר פיוט זה הוא ר' שמעון ברבי יצחק. שהיה מרביתינו הראשונים, ולא שייך לתרץ כאן מה שתרצו התוס' בחגיגה י"ג לגבי ר"א הקליר.

והיידא אמרה דא יו"ט של שחל להיות בשבת במקום אחד תוקעין ובמקום אחד מברכין הולך לו אצל המברך ואינו הולך לו אצל תוקע למה שהכל יודעין לתקוע (קרוב העדה): ומסתמא ימצא שם מי שיתקע) ואין הכל יודעין לברך. דבר אחר אדם מוציא ידי חבריו בתקיעה (קרוב העדה): אפי' ביחיד וכשימצא שם אדם אחד יוכל להוציאו משא"כ בברכה אינו מוציא אלא ש"ץ (בעשרה) ואין אדם מוציא ידי חבריו בברכה.

יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת לא כמי שאין ביום כדי לתקוע ואת אמר הולך לו אצל מברך (פני משה): שהרי במקום שתוקעין אף בשבת ודאי משום דמקום שיש בו ב"ד הוא וכתקנת ריב"ז והשתא וכי לאו כמי שאין שהות ביום כדי לתקוע אח"כ הוא דהויא שהרי אם יעבור זמן ב"ד שוב אין תוקעין אפי' באותו מקום ב"ד וכו' א"כ ע"כ דהאי תנא ס"ל דלעולם ברכה עדיפא וכו' ואידך תנא ס"ל דלעולם תקיעה עדיפא). הדא אמרה פליגון. עכ"ל הירושלמי.

והנה, ע"כ הירושלמי לא סובר את הטעם של גזירה דרבה, ומכאן נראה דאדרבה, ס"ל דהכל יודעין לתקוע ואין הכל יודעין לברך⁷, (ואפשר שר"ל שרק כלפי הברכות בקיאים יותר בתקיעת שופר). אלא שלמ"ד הולך אצל מברך ולא אצל תוקע, קשה הא דאורייתא והא דרבנן, ובפרט כשחל בשבת, למ"ד הולך אצל מברך אפשר שיפסיד תקיעת שופר (וכדברי הפני משה). וי"ל דבזה אזיל הירושלמי לשיטתו דכשחל בשבת זכרון תרועה ומזכירין אבל לא תוקעין, ובכה"ג ברכות דאורייתא ותקיעת שופר במקום ב"ד דרבנן, ומה שהביא הירושלמי ראייה מהברייתא זה רק כלפי הסברות של הכל יודעין וכו'.

פסוקי מז"ש דאורייתא או דרבנן

בתחילת דברינו הבאנו את פרש"י על הפס' זכרון תרועה "פסוקי זכרונות וכו'". וכתב **הרמב"ן** וז"ל: וצריך היה הרב להביא גם פסוקי מלכויות מן המדרש וכו' וכבר דרשו אותם מפס' והיו לכם לזכרון וכו' אבל כל זה אסמכתא מדבריהם. ומפורש אמרו הולכין למקום שתוקעין ואין הולכין למקום שמברכין פשיטא הא דאורייתא והא דרבנן וכו' אבל זכרון תרועה כמו יום תרועה יהיה לכם ואמר שנריע ביום הזה ויהיה לנו לזכרון לפני ה'. עכ"ל. ובדרשת הרמב"ן: אבל הרב אינו מדקדק כ"כ בפ' החומש וכותב האסמכתות כמו שמוצא אותם בספרא ובספרי ובמכילתא. עכ"ל.

והיוצא מבדברי הרמב"ן דברכות דרבנן, ומה שכתב "אבל זכרון תרועה כמו יום תרועה", אפשר שבא ליישב בזה הסתירה בין הפסוקים, וזכרון תרועה ויום תרועה ענינם אחד. וכאן המקום לציין שבכמה כ"י ישנים ליכא לתיבות "לא קשיא", ולפ"ז בא ר' לוי להסביר רק הטעם שאין תוקעים בשבת, אך אין סתירה בין הפסוקים, וא"כ אפשר שגם הרמב"ן גרס כן.

ישוב הסתירה בין הפסוקים "יום תרועה" ו"זכרון תרועה"

והרא"ם כתב על דברי הרמב"ן וז"ל: ונ"ל שאין מזה טענה כלל כי הרב ז"ל לא בא ללמדנו דיני הברכות של ר"ה וכו' אלא לפרש המקראות בלבד שהיה לו לכתוב יום תרועה לבד כמו בפרשת פנחס וכו' כי אין כוונת הכתוב לזכרון במחשבה או בפה. וכבר הוקשה להם זה לרז"ל בריש פרקא בתרא דר"ה ואמרו כתוב אחד אומר וכו' ותירצו כאן ביו"ט שחל להיות בשבת וכו' שבשבת זכרון תרועה בפה או במחשבה איכא תרועה עצמה ליכא, ואילו בחול תרועה נמי איכא, וע"כ מאחר שאין המקרא הזה מתיישב רק עם המדרש הזה וכבר בטלו התי' ההוא באמרם ואי מדאורייתא הוא וכו' הוכרח הרב לתקן המקרא הזה עם המדרש שדרשו בו זכרון תרועה פסוקי זכרונות ופסוקי שופרות, אבל המלכויות שלא הוציאו מן המקרא הזה אלא מקרא דוהיו לכם לזכרון וכו' אין לו להביאם פה בפ' המקרא הזה.

⁷ אפשר דטעם הירושלמי שאין הכל בקיאים בברכה, הוא בגלל הקושי למצוא פסוקים המתאימים לכל ברכה משלשת הברכות (דמסתמא לא היה להם נוסח קבוע לברכות אלו. אאריך על כך אי"ה במקום אחר). ואפשר דלא ס"ל להירושלמי כמימרא **דרב חננאל אמר רב** (בתלמודא דידן בסוף מכילתין) כיון שאמר ובתורתך כתוב לאמר שוב אינו צריך (אכן, נחלקו הראשונים אי מיירי בפסוקי מז"ש או בפסוקי מוסף) וא"כ פסוקי מלכויות זכרונות ושופרות מעכבים, ואין הכל בקיאים לזכור הפסוקים בל פה. ועי' לקמן הערה ה'.

ומה שסיים אחר זה לזכור לכם עקידת יצחק וכו' שהוא לקוח מפ"ק דר"ה דאמר ר' אבהו למה תוקעין בשופר של איל אמר הקב"ה תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידת יצחק וכו' מפני שיש לטעון על המדרש הזה בשלמא פסוקי זכרונות אנו צריכים להם כדי שיעלו זכרוננו לפניו אלא פסוקי שופרות למה. ולולא הטעם הזה הנזכר בפ"ק דר"ה בדברי ר' אבהו לא היה המדרש הזה מקובל כלל. עכ"ל. ולפי דבריו מיושבת הסתירה בין הפסוקים, דאח"נ לעולם יש ב' חיובים יום תרועה וזכרון תרועה.

אלא שהקשה הטורי אבן (ד"ה כתוב אחד אומר) וז"ל: קשיא מאי רומיא דקרא דלמא תרתי קאמר לתקוע ולעשות זכרון באמירת פסוקי תרועה נמי. וי"ל דא"ה לכתוב רחמנא זכרון תרועה ויום תרועה בחד דוכתא מ"ש דפלגינהו רחמנא וכתב לזכרון תרועה בפרשת אמור ש"מ זמנו של זה אינו כזמנו של זה זכרון תרועה בחל בשבת יום תרועה בחל בחול. ולפ"ז לר' לוי נמי בחל בחול אצ"ל הפסוקים מה"ת אלא מדרבנן ובהכי ניחא לי הא דתניא לקמן ב' עיירות באחת תוקעין ובאחת מברכין וכו', מכדי לר' לוי הא דאורייתא והא דאורייתא אמאי עדיפא הא מהא ולמאי דפרישית א"ש דבחל בחול דתוקעין ר' לוי מודה דברכות אינן מה"ת אלא מד"ס.

מ"מ קשיא לי לר' לוי מנ"ל דזמנו של זה אינו כזמנו של זה משום דפלגינהו קרא דלמא מש"ה פלגינהו דתקיעה אינה נוהגת בשבת ואין בו אלא זכרון אבל זכרון נוהג בין בחול בין בשבת. וי"ל דאם איתא דזמן אחד לשניהם בחל בחול, א"כ הו"ל למכתב ליום תרועה וזכרון תרועה בחד דוכתא ולכתוב איזה לימוד אחר ללמד שאין תוקעין בשבת ומדפלגינהו ש"מ דחלוקין הן לגמרי ואין נוהגים שניהם כאחד בשום פעם בין בחול בין בשבת. עכ"ל.

ולפי דברי הטורי אבן שאלת הגמ' כתוב אחד וכו' עדיין לא מתורצת ואף מה שפי' המזרחי נדחה. ומ"ש הטורי"א לגבי ב' עיירות הוא כהירושלמי שהבאנו לעיל שחולק אתלמודא דידן לכה"פ כשחל בשבת.

ומצאתי תי' נפלא שתירץ הגאון ר' שלום פוברסקי שליט"א (הובא בספר אבני ציון (עמ' קז) וז"ל: ונראה וכו' דאין סתירה והיינו כמו שאמרו בתחילה כאן ביו"ט שחל להיות בשבת וכו'. וביאור הדברים, נראה דבתחילה שאלו מנלן דאין תוקעין במדינה ואמרו דילפינן מקרא דזכרון תרועה דהביאור בהאי קרא לא תרועה ממש וילפינן דאין תוקעין בשבת וע"ז שאלו וכו' אלא ע"כ הא דאין תוקעין היינו מדרבנן. ואמנם עיקר מה שאמרו כאן בר"ה שחל להיות בשבת נשאר גם למסקנה. והיינו אף דמן התורה תוקעין בר"ה, אבל כיון דמדרבנן אין תוקעין ילפי' מהאי קרא דבמקום שאין תוקעין איכא זכרון תרועה והיינו כגון שאין להם שופר ואין יכולים לתקוע. וכמו"כ אחר שתקנו חז"ל דאין תוקעין בשבת הרי אין להם תקיעת שופר ובכה"ג איכא מן התורה זכרון תרועה, ומיושב היטב סתירת הפסוקים דגם למסקנת הגמ' שם נשארה התשובה על סתירת הפסוקים במקומה. עכ"ל.

ולפי דבריו מצינו חידוש גדול, דיש ב' מצוות: יום תרועה, שהיא מצות תקיעת שופר בפועל. וזכרון תרועה היכא דאין שופר, דאז יש מצוה להזכיר מלכויות זכרונות ושופרות ובכה"ג הוא דאורייתא⁸. וכן מיושב מה שסיד הפייטן יום זה אם יקרה בשבת קדש זכרון תרועה וכו'. ומה שהקשינו על השבלי הלקט, דהרי גם למסקנא נשאר החילוק בין שבת לחול.

והנה, לפי תי' הגר"ש פוברסקי שליט"א, יש להקשות מהא דאיתא בגמ' בדף טז. אמר ר' יצחק למה תוקעין בר"ה וכו' למה תוקעין רחמנא אמר זכרון תרועה. וקשה, דהא פס' זה מיירי בהזכרה ולא בתקיעות.

⁸ וכן מה שתוצה הגמ' לא צריכא דאע"ג דהא ודאי והא ספק (עי' מש"כ הפמ"ג בפתיחה כוללת חלק ד' אות י"ג בענין זה), ק"ק מה ההו"א והלא כשילך למקום שמברכים ודאי יפסיד המצוה דאורייתא של תקיעת שופר, ולפי"ד אי"ש, דהרי בדלית ליה שופר חייב מדאורייתא במלכויות זכרונות ושופרות, וא"כ אם ילך למקום שמברכים מ"מ יקיים הדאורייתא של זכרון תרועה.

עוד קשה מה שהקשה **התורה תמימה** על הפס' זכרון תרועה. ז"ל: דלדעתו דרב פפא (צ"ל ר' לוי) כיון דעיקר ענין שופר בא בפרשה זו ובפרשת פנחס הוא רק דרך אגב ענין דקרבנות, א"כ הלא מהראוי היה לכתוב כאן יום תרועה ושם בפנחס זכרון תרועה, כיון דרובי הימים של ר"ה חלים בחול. אך י"ל ע"פ מ"ש בשבת פ"ז: שפסח של אותה שנה שנצטוו ישראל על המועדים חל בחמישי בשבת וידוע הוא וכו' דכשפסח חל ביום ה' אז חל ר"ה בשבת לכן רמזה התורה כאן וכו'. עכ"ל. וא"ש לפי ר' לוי ולפי מסקנת הירושלמי. אך לפי דברי הגר"ש פוברסקי עדיין קשה, דהרי זכרון תרועה הוא רק בדלית ליה שופר.

שתי מצוות ב"זכרון תרועה"

דף ט"ז. תניא אמר ר' יהודה משום ר"ע וכו' אמר הקב"ה וכו' ואמרו לפני בר"ה מלכויות זכרונות ושופרות מלכויות כדי שתמליכוני עליכם זכרונות כדי שיעלה זכרונכם לפני לטובה ובמה בשופר. אמר ר' אבהו וכו' תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידת יצחק וכו'.

לעיל הבאנו את דברי הרא"ם שאומר שמה שסיים רש"י על הפס' זכרון תרועה בדברי ר' אבהו הוא כי עדיין יש להקשות פסוקי שופרות למה. וק"ק והלא ר' עקיבא גופיה מסיים ובמה בשופר, דהיינו שהזכרון יהיה ע"י השופר, וא"כ מדוע הוצרך רש"י להביא דברי ר' אבהו. והנה הברייטא שהביאה הגמ' נמצאת גם בתוספתא בפ"א הלכה י"ב ושם ליכא לתיבות ובמה בשופר ובמקומן מסיימת הברייטא: שופרות כדי שתעלה תפילתכם בתרועה לפני.

וכתב הריטב"א: ובמה בשופר. עיקר הפי' דאכלהו קאי במה ראוי להמליכי ולהזכיר זכרונכם לפני בשופר וכו'. וכן נראה מן התוספתא דתניא התם מלכויות שתמליכוהו על מעשה ידי זכרונות שיעלה זכרון לפני לטובה שופרות שתעלה תפלתך לפניו בתרועה וכו' ועדיין לא נתן טעם לפסוקי שופרות י"ל דלא צריך דהא פשיטא כיון דאיכא שופר איכא נמי פסוקי שופר. וי"ל עוד דה"ק ובמה בשופר ממש ובפסוקי שופרות שברכת השופרות היא ע"ש השופר שאף כשאין לו שופר יהא מזכירו וקובע לו ברכה. וכך לשון התוספתא שופרות שתעלה תפלתכם בתרועה לפני בהזכרת תרועה והיינו נמי זכרון תרועה. עכ"ל.

והנה, לפי מה שכתב הרא"ם מוכח שחולק על הריטב"א, וסובר שלכן נזקק רש"י להביא את דברי ר' אבהו. ונראה שהרא"ם ס"ל דכך הוא פי' הגמ' והברייטא: מה שהביאה הגמ' ובמה בשופר ר"ל דגם מלכויות נעשה ע"י שופר, וכן זכרונות גם הוא ע"י שופר, ובתקיעת שופר מלבד מה שמקיים יום תרועה מקיים ממילא גם זכרון תרועה דהא שופר לזכרון הוא (לעיל כו). וכדברי הריטב"א. וכאן בא ר"ע להשמיענו ששייך גם ע"י אמירה בפה לקיים הענין של זכרון תרועה (דהיינו כדי שתמליכוני וכו' וכדי שיעלה וכו') שעיקרו ע"י שופר, ולכן בשופרות לא שייך לומר כאן כדי שתעלה תפילתכם בתרועה דהא מייירי בתקיעות.

אבל כשאין לו שופר אז מקיים זכרון תרועה בלבד דזה שייך גם בפה, אלא שאז אין הטעם של תעלה תפילתכם בתרועה כיון שאין לו שופר, ולכן הביא רש"י גם את דברי ר' אבהו. ולפי"ז מיושבת ג"כ לשון הברייטא בדף לו: "מצוה בתוקעין יוֹתֵר מן המברכין", כיון שגם במברך איכא מצוה, אלא שעיקר המצוה היא תקיעה ולא ברכות. ומה שהקשתה הגמ' הא דאורייתא והא דרבנן, י"ל דמ"מ ברכות דרבנן ורק הפסוקים הם דאורייתא, וכמו שפירש ה**באר בשדה** דאף לרש"י, רק הפסוקים הם דאורייתא, אבל הברכות דרבנן.⁹

אבל הירושלמי ס"ל דיש שתי מצוות נפרדות, זכרון תרועה שהן הברכות ויום תרועה שהיא תקיעת שופר עצמה. ולפי"ז הגירסה שלפנינו בתוספתא היא רק להירושלמי ומה שאמר בתרועה ר"ל ע"י זכרון תרועה. ולפי"ז אפשר שמה שאנו פוסקים להלכה כר"ע דתוקע למלכויות, הוא מטעם דעיקר מלכויות זכרונות ושופרות ע"י שופר. משא"כ להירושלמי דזכרון תרועה לחוד, וכשחל בחול ויש יום תרועה אין זכרון תרועה, א"כ לא חייב שיתקע על כל אחד מהם, ולכן בירושלמי לא נפסקה בזה הלכה אי כר"ע ואי כריב"נ.

⁹ ולפי דברי הרא"ם דמדאורייתא סגי במחשבה, אפשר שמ"מ חייב לזכור הפסוקים, וע"י מ"ב (סי' תקצ"ב, ס"ק י') כיון שאמר ובתורתך כתוב וכו' ובוה נחשב כאילו הזכיר אותם הפסוקים בפיו. עכ"ל. משמע קצת שצריך שידע מה הם הפסוקים.

רגלי חסידו ישמר ורשעים בחשך ידמו כי לא בלח וגבר איש: ה' יתנו מריביו
 עליו בשמים ירעם ה' ירין אפסי ארץ ויתן עז למלכו ויהם קרן משיחו:
 מרחוק ה' נראה לי ואהבת עולם אהבתיך על-כן משכתיך חסד: עוד אבנה
 ונבנית בתולת ישראל עוד תעדי תפוך ויצאת במחול משחקים: עוד תטעי
 כרמים בהרי שמרון נטעו נטעים וחללו:
 כי-פרה ה' את-יעקב וגאלו מיד חזק ממנו: ובאו ורננו במרום-ציון ונהרו אל-טוב
 ה' על-דגן ועל-תירש ועל-יצהר ועל-בני-צאן ובקר והיתה נפשם כגן רוה ולא-
 יוסיפו לדאבה עוד: אז תשמח בתולה במחול ובחקרים וזקנים יחדו והפכתי
 אכלם לששון ונחמתיים ושמחתים מיגונם:
 כהו אמר ה' קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על-בניה מאנה
 להנחם על-בניה כי איננו: ס כהו אמר ה' מנעי קולך מבכי ועיניך מודמעה כי יש
 שכר לפעלתך נאם-ה' ושבו מארץ אויב: ויש-תקנה לאחריהך נאם-ה' ושבו בנים
 לגבולם:
 הבן יקיר לי אפרים אם ילד שעשעים כי-מדי דברי בו זכר אזכרנו עוד על-כן
 הקמו מעי לו רחם ארחמנו נאם-ה':

היבטים לשוניים בפרשת האזינו עג¹⁰

דקדוקי מילים וטעמים וחלקם בעלי שינוי משמעות והדרכה לקורא בפרשת האזינו ובהפטרות
 שובה ובראשון של וזאת-הברכה

לב א ואֲדַבֶּרָה: העמדה קלה בוא"ו למנוע הבלעת האל"ף החטופה
לב ג הָבוּ גִּדְלִי: המילה הָבוּ מלרע, הטעם לא נסוג
לב ד פִּעֲלֹו: הפ"א בקמץ גדול, העי"ן בחטף קמץ. כִּי כָל-דִּרְכָיו: תיבת כִּי מוטעמת בטעם מרכא, ואין לצרף לה את תיבת 'כל' כאילו כתוב כִּי-כָל
לב ו הִלֵּה: הה"א מילה נפרדת מחוברת ל-'לה' ומנוקדת בפתח ה, הלמ"ד אחריה בשווא נח, והאל"ף (של הויה המבוטא כאדנות) בחטף פתח א. הִלְאֲדֹנִי. וַיִּכְנֹנֶה: הכ' הסופית אינה דגושה
לב ז וַיִּגְדֵּךְ: הדל"ת בשווא נח עקב ההטעמה ¹¹ . וַיֹּאמְרוּ לָךְ: טעם נסוג אחור ליו"ד
לב י יִסְבְּלֶנָהוּ: בי"ת ראשונה בשווא נע והנו"ן בשווא נח. יִצְרְנָהוּ: היו"ד בחירק חסר, אחריה צד"י מודגשת ובשווא נע והנו"ן בשווא נח
לב יא כִּנְשָׁר: הכ"ף בשווא לא בפתח. יִרְחָף: החי"ת בצירי לא בסגול
לב יג עַל-בְּמֹותַי אֶרֶץ: טעם נסוג אחור לבי"ת המנוקדת בקמץ רחב. וַיֹּאכֵל: הוא"ו בפתח

¹⁰ פרשה זו בקבצים על הפרשיות החל מבראשית עב, ולכן אף שקריאתה בשנת עד הוא משויכת לשנת עג.
¹¹ אע"פ שקדמה לה תנועה גדולה. מצאנו תנועה גדולה מוטעמת לפני חטף, ולפני שווא בנסוג אחור, ולפי המנחת שי בשם ערוגת הבושם גם השווא הזה הוא נע [בפסוק הזה נח לכל הדעות].

ובמלרע. שְׂדִי: שׂי"ן שמאלית. וַיִּנְקְהוּ: ה' בצירי ודגושה ולא בשוא
 לב טו כְּשִׁית: שׂי"ן שמאלית. אֱלֹהֶ: עיין פסוק יז
 לב יז אֱלֹהֶ: ה' "בפתח גנובה" ובמפיק. יש המבטאים אותה כאילו יש אל"ף לפני הה"א והיא
 מנוקדת פתח: אֵה וה' במפיק. יש המבטאים אותה כאלו יש ו' (הנקראת כ-w באנגלית) לפני הה'
 הו' מנוקדת פתח: אֱלוֹהַ (elowah) וה' במפיק. לכל הדעות הקורא אותה: אלו-ה' ה' פתוחה ha,
 משתבש¹². שְׁעָרוֹם: שׂי"ן שמאלית
 לב יח יִלְדָּךְ: ה'למ"ד בקמץ רחב הדל"ת בשוא נע. מְחַלְלֶךְ: למ"ד ראשונה בשווא נע והכ"ף בסוף
 רפויה
 לב כ תַּהֲפֹכְתָּ: הה"א בשווא נח
 לב כב וְתֹאכַל אֶרֶץ: הטעם נסוג לת"ו
 לב כד וְלַחֲמֵי רֶשֶׁף: טעם נסוג אחור לחי"ת
 לב כז רָמָה: במלעיל
 לב לב אֲשַׁכֵּלָת: האל"ף בפתח ולא בסגול
 לב לו כִּי-אֲזַלְתָּ יָד: טעם נסוג אחור לאל"ף בקמץ גדול והזי"ן אחריה בשווא נע
 לב לח וַיַּעֲזְרֶכֶם: העי"ן בשווא נח והזי"ן אחריה בשווא נע כדין שני שוואים רצופים
 לב מ וְאֶמְרָתִי: מלעיל הטעם במ"ם
 לב מא וְתֹאחֲזוּ: הוא"ו בשווא נע
 לב מב אֲשַׁכִּיר: שׂי"ן ימנית (לשון שְׁכָרוֹת)
 לב מה וַיִּכַּל מֹשֶׁה: כך היא ההטעמה ולא בזקף
 לב נ בָּהֶרָ אֲשֶׁר אֶתָּה עָלָה שָׁמָּה: תיבת בָּהֶרָ בפשטא. וְהֶאֱסָף: סמ"ך בצירה ובמלרע, הטעם
 בסמ"ך. וַיֶּאֱסָף: במלעיל וסמ"ך סגולה
 הפטרת שבת שובה הושע יד ב-י ויש נוהגים להוסיף מיכה ז יח-כ ויואל ב טו-כז¹³:
 הושע יד
 ב שׁוֹבָה: הטעם בשׂי"ן מלעיל
 ד וְלֹא-נֶאֱמַר עוֹד: טעם נסוג אחור לנר"ן
 ו שְׁרָשִׁיו: כולם בקמץ רחב
 ט לַעֲצָבִים: ה'למ"ד קמוצה. פְּרִיָךְ: הפ"א סגולה
 י וַיִּבֶן אֱלֹהֶ: טעם נסוג אחור ליר"ד. יִלְכּוּ בָם: טעם נסוג אחור ליר"ד ה'למ"ד בשוא נע. יִכְשְׁלוּ
 בָם: טעם נסוג אחור לכ"ף. השי"ן בשוא נע.

¹² יש להזהר משמועות בשם גדולי תורה שלא דקדקו או אפילו ממש שיבשו במבטא מילים מסוימות. כאן מובא מה שנוכח. מעשה רב זה או אחר גדול ככל שיהיה לא יערער את הדברים
¹³ בסימנים טעו בדבר זה וסימנו את פס כו כפסוק החותם את הקריאה. הדבר נובע כנראה מכך ששני הפסוקים כו וכז מסיימים באותן מילים וְלֹא-יִכְשְׁלוּ עַמִּי לְעוֹלָם

כ מִיָּמִי קֶדֶם: טעם נסוג אחור למ"ם הראשונה

יואל ב

יז לְמַשָּׁל-בָּם: השי"ן בקמץ קטן

כ אֶל-אֶרֶץ צִיָּה: יש להקפיד על הפרדת התיבות שלא להבליע את הצד"י שבסוף תיבת 'אֶרֶץ' עם

זו שאחריה בתיבת 'צִיָּה'. בְּאֶשׁוֹ: האל"ף בשווא נח ולכן הבי"ת בקמץ קטן. וְתַעֲלֶה: הוא"ו בשווא

כא אֶל-תִּירָאִי: געיה בת"ו והר"ש בשווא נע, בדומה לו בפס' הבא אֶל-תִּירָאוּ והקורא בשווא נח

יחשוש לשינוי משמעות. גִּילִי וּשְׂמָחִי: שתיהן במלעיל

כב שְׂדֵי: שי"ן שמאלית

כג וַיִּזְרֹד: במלעיל

כה הִילַק וְהַחֲסִיל וְהַגָּזַם: טעם טפחא בתיבת הִילַק

לב א הָאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאֲדַבְּרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אֲמַרְיָפִי: ידועים דברי רש"י כאן ובראש ישעיה' על השינוי בין האזנה לשמיעה.

גם ר' שמשון (ב"ר רפאל) הירש ז"ל דן בזה ויש בדבריו הקדמה לשירה זו. וכה דבריו זה הוא מינוי השמים והארץ לעדים ולערכים של ברית ה' עם ישראל ושל הדבר הנאמר על עתידו (ראה על כך פסוק כח של הפרק הקודם וכן לעיל ל, יט).

לא הרי "האזין" כהרי "שמע": "האזין": להטות אוזן, המאזין פונה אל המדבר כדי לקלוט את דברו: כנגד זה אפשר לשמוע גם בלא רצון. במאמר מוסגר יש לציין שברמת הפשט, יש כאן "כפל העניין במילות שונות". כאילו כתוב "האזינו השמים והארץ את שאדברה ואת אמרי פי".

השווה: 1. בראשית ד כג: וַיֹּאמֶר לְנֶשִׁיו עֲדָה וְצִלָּה שְׂמַעַן קוֹלִי נָשִׁי לְמַד הָאֲזָנָה אֲמַרְתִּי

2. ישעיהו לב ט: נָשִׁים שֹׁאֲנָנוֹת קִמְנָה שְׂמַעְנָה קוֹלִי בְּנֹת בְּטָחוֹת הָאֲזָנָה אֲמַרְתִּי:

ונמשיך בדברי הר"ש הירש ז"ל:

השמים והארץ נדרשים לייצג את ברית ה', וההוצאה לפועל של ייצוג זה נעשית בראש ובראשונה על ידי השמים ורק בעקיפין היא נעשית על ידי הארץ. השמים הם פעילים והארץ היא סבילה בעיקרה, שכן כל הברכה והקללה של ההתפתחות הפיסית של הארץ ושל תנאי החברה האנושית התלויים בה נובעות מן השינויים הקוסמיים המתרחשים מחוץ לארץ, והללו כלולים במושג "השמים". משום כך כתוב כאן האזינו השמים: הדרישה הישירה מופנית אל השמים; הם נדרשים "להאזין" כדי לקלוט את הדבר הנאמר. כנגד זה כתוב ותשמע הארץ, לא "ושמעי הארץ": שמיעת הארץ היא בעיקרה תוצאה עקיפה של האזנת השמים.

בספרי השוו את פתיחת שירת משה לפתיחת נבואת ישעיה: "שמעו שמים והאזינו ארץ" (ישעיה א, ב), וכך אמרו שם: "לפי שהיה משה קרוב לשמים לפיכך אמר האזינו השמים, ולפי שהיה רחוק מן הארץ אמר ותשמע הארץ אמרי פי; בא ישעיה וסמך לדבר ואמר שמעו שמים והאזינו ארץ, שמעו שמים שהיה רחוק מן השמים, והאזינו ארץ שהיה קרוב לארץ". כבר עמדנו לעיל על היחס שבין שמים לארץ, ומסתבר שיחס זה מונח ביסוד מאמר זה שבספרי. בשרות מטרות ההנהגה האלוהית "השמים" הם פעילים, מעניקים,

ואילו הארץ היא בעיקרה סבילה ומקבלת. משה היה רשאי לראות את עצמו קרוב לשמים, שהרי שליחותו היתה דומה להשפעה הפעילה והמעניקה של השמים. הוא נשלח להביא לשדה ההתפתחות של האנושות את זרע האור והחום, האמת והחיים. וכן אתה מוצא מיד בפסוק ב: ההשפעה שיש לצפות לה מתורתו ומהבטחותיו משולה שם למתנות השמים המביאות לארץ פוריות ושגשוג. משום כך משה היה רשאי לראות את עצמו "קרוב לשמים", והרי הוא מכוון את דברו לאוזני השמים במשרין. "בא ישעיה וסמך לדבר": ישעיה נסמך ללשון רבו העולה עליו במעלתו היתרה, ובשליחותו הוא ראה את עצמו קרוב לארץ הסבילה - אף אין הוא אומר "כי אדברה" אלא "כי ה' דבר" - ולפיכך הוא אומר רק "שמעו שמים והאזינו ארץ". בלאו הכי, כאשר משה אמר את דבר שליחותו היה דברו רק בגדר ייעוד, עדיין היה קרוב לשמים ורחוק מן הארץ שהוא נועד להתגשם בה. כנגד זה ישעיה פעל בתקופת ההגשמה וכל עצמו לא היה אלא שליח מתווך שבא להביא לידי ההגשמה. משום כך דברו היה בקירבת הארץ. וכן אתה מוצא גם כאן: כאשר משה פונה אל השמים, הרי הוא אומר ואדברה; הוא שולח אליהם רק "דברים", ייעודים שהוא מבטא בפיו, ואפשר שהגשמתם עודנה רחוקה; רק כשיגיעו בארץ הם יהיו "אמרים" - אמרי-פי - ההולכים ומתבצעים. ע"כ מדברי הר"ש הירש ז"ל.

לב ד משה אוסי: "הצור תמים פעלו": פעמים מספר מכונה ה' צור' (צוריאל, צורישדי), צור הוא סלע, וכמו הצור הציב והחזק והבלתי ניתן לשינוי, כך ה' - צור ישראל - תקיף ונחוש שאינו משתנה, ולכן נקרא הבורא - יוצר - שצר צורת האדם / החומר, מגביל וקובע להם את המוצקות ואת החוזק. ומכאן גם 'מצור' - שסוגר את העיר בחזקה, וכן ה'צואר' - כי הוא צר וקשיח. הנה לפניכם **חידה של הראב"ע**: ארבעה עמדו על הים: צור וציר, צאן וצר; צאן צעק לציר וציר חנין לצור: צא והצל צאני מיד צר. מי הם הארבעה? [פתרון החידה במקום אחר בגליון]

לב ח משה אוסי: "יצב גבולות עמים כמספר בני ישראל" - כותב הרשב"ם: "הציב (ה') גבולות עמים, בני כנען, שנים עשר כנגד מספר בני יעקב שהיו שנים עשר, שתמצא כנען ואחד עשר בניו - שנים עשר". והכתוב בבר' י' י"ט מוכיח: "ויהי גבול הכנעני מצידון".

לב י משה אוסי: "יצרנו כאישון עינו": רש"י - השחור שבעין, שהמאור יוצא הימנו. הרש"ר הירש רואה בו שרש ישן = שחור וכהה, כמו: אישון לילה=שחור הליל, אישון בת העין=שחור העין. הרד"ק בשם אביו גוזר אותה מהמלה 'איש' - מפני שדמות איש משתקפת בעין (אישון=איש קטן). ופירוש הפס' - ה' שומר עלינו כדרך שאדם חרד על אישון עינו. ידידי, ד"ר עמוס בר-דע העיר לי שנראה לו ש'אישון' נגזר מ'אש', להבה, והיא עברה אל האנגלית¹⁴ בצורת ash - אפר של גחלים.

לב יד משה אוסי: "ודם ענבים תשתה חמר" - יין בצבע דם, כשהוא תוסס, נקרא 'חמר' (ובערבית - אחמר=אדום וחימארה=מסבאה), וכרם המניב ענבי יין משובחים נקרא: 'פרם חמר' (ישע' כ"ז ב'), וכל התססה והעלאת קצף תבוא בשרש חמ"ר: "מע' חמרמר" (איכה א' כ'), "יהמו יחמרו מימיו" (תה' מ"ו ד'). וידוע מה שאנו אומרים, בשפה הארמית בשעת שריפת החמץ: 'כל חמירא וחמיעא'...=כל שאור וחמץ, ומה הקשר בין השאור ליון? שניהם תוססים ומעלים קצף. ובימינו יצרנו משרש 'חמר' את המלה - חמרמורת (hangover) - לציין תופעה גופנית העשויה להתרחש זמן מה אחרי צריכה מרובה של אלכוהול.

לב טו משה אוסי: "וישמן ישרון ויבעט": הראב"ע מביא שני פירושים ל'ישרון': א. שור - להביט, ה' שם עינו על ישראל. ב. ישר - אלה הנוהגים ביושר. "תורה צוה לנו משה...ויהי בישרון מלך" (דב' ל"ג ד'-ה'), ואומרים המפרשים שעם קבלת התורה נתעלה 'יעקב' (שרש 'עוקבה' ועקשות) למעלת 'ישרון'; ועל זה אומר ישעיה: "והיה העקוב למישור" - יעקב יחזור אל הישרות שבו (וזה מזכיר את 'ישראל' - ישר עם אל, לצד- שר / שרר עם אל). ואולם בפסוקנו קורא ה' לעמו

¹⁴ א"ה: ושפות נוספות.

בשם 'ישורון' כדרך תוכחה ולעג: אתם שהיה ראוי שתנהגו אתי ביושר, כמו ישורון, נהגתם בעקלה, כמו פרה סוררת שפיטמוה הבעלים, וכאשר שמנה בעטה בהם.

לב כו משה אוסי: "אמרתי אפאיהם" - רוב המפרשים גוזרים את המלה משרש 'פאה' - אפזר אותם אל פאתי הארץ; הרש"ר הירש רואה במלה את השרש 'פה' = הצד הקיצוני, כמו 'פי החרב', ומפרש - אדחק אותם לקרן זוית.

לב לו כי יראה כי אָזלת יד ואפס עצור ועזוב": 'אזלת יד' - אזל כוחם של ישראל. הפועל ביסודו הוא 'אזלה' (כמו אכלה), והאות ה' הפכה לאות ת' כאילו היתה בסמיכות, ולכן יש לקרוא אָזלת = AZLAT ולא OZLAT, ודומה לה: צרפת = TSARFAT, בשמת = BASMAT, אסנת = ASNAT. א"ה: אנו קוראים את האות השואית אחרי הקמץ שווא נע ולכן BASEMAT וכד'.

עצור - הוא העוצר, המושל שבידו השלטון לעצור בעד העם שלא לעבור על החוק, ומכאן הביטוי 'יורש עצר'. עזוב - חוץ מההוראה לנטוש ולהרפות פירושה גם לחזק ולעזור, וכן הביטוי המפורסם (שמות כג כה): 'עזוב תעזוב עמו' - תסייע לו. ולסיכום הפסוק - ה' ידין וישפוט את ישראל מיד לוחציהם, 'ועל' ... 'יתנחם' - יהפוך את הרעה לטובה, כי הוא רואה שכלה כוחם של ישראל ואין להם עוצר ומושל שיעזור להם ויחזק אותם.

פתרון חידת הראשון: ה'זר - הקב"ה, ה'זר - משה, ה'זר - אט - ישראל, ה'זר - ה'זר

תן לחכם ויחכם עוד

אני מבקש מאוד ממי שיש לו הערות שלא ימנע מלשולחן אלי

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליוננו מופיע

שם): www.ladaat.net/gilionot.php

אם אתה מתעניין

בהגטים הלשוניים של התורה

(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')

אתה מוזמן להרשם (בחנם)

לקבלת דוא"ל בנושאים לשוניים

בכתובת: maanelashon@gmail.com

☺ בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכותבים ☺